

Aistiyliherkkyyksien kuvaus lastenkirjoissa

Kasvatustieteiden tiedekunta
Luokanopettajan tutkinto-ohjelma
kandidaatintutkielma

Laatijat:
Anni Eloranta
Julitta Hurmerinta

Ohjaaja:
Yliopistonlehtori Johanna Tigert

4.4.2024
Rauma

Kandidaatintutkielma

Oppiaine: Kasvatustiede, luokanopettajan tutkinto-ohjelma

Tekijät: Anni Eloranta, Julitta Hurmerinta

Otsikko: Aistiyliherkkyyksien kuvaus lastenkirjoissa

Ohjaaja: yliopistonlehtori Johanna Tigert

Sivumäärä: 32 sivua, 16 liitesivua

Päivämäärä: 4.4.2024

Lastenkirjallisuudella on suuri merkitys lasten asenteiden muokkaamisessa, ymmärryksen lisäämisessä sekä vertaistuen lisäämisessä. Tässä tutkimuksessa tutkittiin mitä eri aistiyliherkkyyksiä, ja millä tavalla niitä kuvataan suomenkielisissä tai suomeksi käännettyissä aistiyliherkkyyksiä tai autismia kuvaavassa lastenkirjallisuudessa. Tässä tutkimuksessa aistiyliherkkyys jaetaan kuulo-, tunto-, näkö-, haju- ja makuaistin aistiyliherkkyyksiin.

Aineistona tutkimuksessa käytettiin kahdeksaa suomenkielistä tai suomeksi käännettyä, 2000-luvulla julkaistua lastenkirjaa, joissa kuvataan aistiyliherkkyttä joko omana oireenaan tai autismiin liittyvänä oireena. Autismista kertovia kirjoja sisällytettiin aineistoon, jotta aistiyliherkkyyden kuvauksista saataisiin mahdollisimman monipuolinen kuvaus. Kirjoista tehtiin laadullinen, teoriaohjaava sisällönanalyysi sekä tekstien että kuvituksen osalta.

Analyysin tuloksena aineistosta löytyi kaikki ennalta määritellyt aistiyliherkkyydet. Aistien yliherkkyyksiä kuvattiin jokaisessa kirjassa konkreettisten esimerkkien avulla. Kirjojen kuvitus tuki kirjan tarinaa ja tekstissä mainittuja asioita. Autismista kertovissa kirjoissa aistiyliherkkyyden kuvauksia löytyi lähinnä mainintoina autismin kuvailun ohella, ja niissä yhtä lukuun ottamatta jokaisessa kirjassa esiintyi vain yhden aistin yliherkkyyden kuvaus. Aistiyliherkkyyksistä kertovissa kirjoissa yhtä lukuun ottamatta tarina sisälsi usean eri aistin yliherkkyyden kuvauksia.

Avainsanat: aistiyliherkkyys, autismi, lastenkirjallisuus

Sisällys

1	Johdanto	5
2	Teoreettinen viitekehys ja tutkimuksen tausta	7
2.1	Aistiyliherkkyydet lastenkirjallisuudessa.....	7
2.2	Aistiyliherkkyydet	8
3	Menetelmä	11
3.1	Tutkimusaineisto.....	11
3.2	Aineiston analyysi.....	12
4	Tulokset	15
4.1	Aistiyliherkkyyksistä kertovat kirjat	15
4.1.1	<i>Apua, sukissani on lohikäärmeitä!</i>	15
4.1.2	<i>Kettu ja hiljaisuus</i>	17
4.1.3	<i>Näkymätön reppu</i>	19
4.1.4	<i>Villikissareppu</i>	20
4.2	Autismia käsittelevät kirjat	21
4.2.1	<i>Kaarle Karhun kirja</i>	21
4.2.2	<i>Minä ja minun siskoni</i>	23
4.2.3	<i>Puhuminen ei ole minun juttuni!</i>	23
4.2.4	<i>Ystäväni Aapo, jolla on autismi</i>	24
5	Pohdinta	25
5.1	Yhteenveto.....	25
5.2	Johtopäätökset.....	27
5.3	Luotettavuus.....	28
	Lähteet	30
	Liitteet	32
	Liite 1. Tutkimuksen työvälineenä käytetty taulukko	32
	Liite 2. Tutkimusaineiston esittely	33
	Liite 3. Tutkimusaineistosta otetut kuvat	35

1 Johdanto

Lastenkirjallisuudella on voimakkaat työkalut lasten asenteiden ja mielten muokkaamisessa. Jo esikouluikäiset osoittavat mieltymyksiä sen perusteella mikä on heille tuttua, ja syrjivää käytöstä ennakkoluuloisten havaintojen pohjalta. Tämän vuoksi altistaminen monimuotoisuudelle varhaisessa vaiheessa on erittäin otollista. (Penrose, 2022.)

Yhteiskunnassa asenteet vammaisia ihmisiä kohtaan perustuvat usein ensisijaisesti populaarikulttuuriin eivätkä henkilökohtaisiin kohtaamisiin tai kokemuksiin. On huomattu, että nuoret lapset hyväksyvät erot ja kehittävät positiivisia, hyväksyviä asenteita varhaisina vuosinaan, koska heillä ei ole paljoa ennakkotietoa, eivätkä he täten vastusta uutta tietoa. Simsin (1990) teorian mukaan lastenkirjallisuus mahdollistaa lukijalleen altistumista uusille kokemuksille ja samaistuttavuuden tunnetta löytäessään itsensä kaltaisen kuvauksen kirjan henkilöstä. (Roshini & Rajasekaran, 2022.)

Aistiyliherkkyyksiä esiintyy paljon vammaisten ja kehityshäiriöisten lasten keskuudessa (Ben-Sasson, Carter & Briggs-Gowan, 2009; Jussila ym., 2009). Niistä johtuva käytös ajatellaan joskus temperamenttiominaisuutena tai käyttäytymishäiriönä. Aistiyliherkkyys on tunnistettu kliiniseksi ilmiöksi toimintaterapeuttien toimesta 1960-luvulla, mutta silti psykiatrian ja psykologian tieteenoilla käydään vieläkin jatkuvaa keskustelua sen oikeutuksesta itsenäisenä diagnostisena kokonaisuutena. Aistiyliherkkydestä puuttuu muodolliset kriteerit, ja sitä pidetäänkin usein muiden diagnoosien, kuten autismin oireena. (Ben-Sasson ym., 2009.)

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten suomenkielisessä lastenkirjallisuudessa kuvataan aistiyliherkkyyksiä ja mitä eri aistien yliherkkyyksiä niissä esitetään. Tiedon avulla esimerkiksi opettajien tai vanhempien on helpompi ohjata aistiyliherkkyksistä kärsivää lasta lukemaan kirjallisuutta, jossa on edustettuna samanlaista, arkea mahdollisesti hankaloittavaa oireilua. Tämä on tärkeää, jotta lapsen on helpompi ymmärtää omaa käyttäytymistään sekä nähdä samoja ongelmia ympärillään edustettuina.

Tutkielma käsittelee aihetta seuraavien kysymysten avulla:

1. Mitä ja miten eri aistiyliherkkyyksiä kirjojen teksteissä kuvataan?
2. Miten kyseiset aistiyliherkkyydet esitetään kirjan kuvituksessa?
3. Millaisia aistiyliherkkyyksien kanssa elämistä helpottavia keinoja aineistossa kuvataan?

Tutkimuksen ja tutkimuskysymysten avulla saadaan kerättyä kokoon tietoa siitä, mitä aistiyliherkkyyksiä kirjoissa kuvataan. Tavoitteena tutkimuksessamme on tehdä aistiyliherkkyyksiä käsittelevistä lastenkirjoista entistä saavutettavampia aistiyliherkkyyksistä kärsiville lapsille, heidän läheisilleen sekä ammattilaisille tutkimalla aineistosta, mikä kirja kuvaa mitään aistiyliherkkyyttä ja millä tavalla. Näin esimerkiksi opettaja saa apuvälineitä aistiyliherkkyyksistä kertovan kirjallisuuden valitsemiseen kootessaan inklusiivista lukemistoa omaan luokkahuoneeseensa.

Tutkielman rakenne muodostuu seuraavasti: Aluksi kartoitetaan ja määritellään muun tutkimustiedon pohjalta mitä aistiyliherkkyys tai aistiyliherkkyydet ovat. Tämän jälkeen tutustutaan kahdeksaan suomenkieliseen tai suomeksi käännettyyn lasten satukirjaan, joissa tiettävästi esiintyy jokin aistiyliherkkyys. Kirjojen teksteistä tehdään laadullinen tutkimus, jonka jälkeen tutkitaan kuvituksen osuutta aistiyliherkkyyden kuvaamisessa. Lopuksi läpikäydään tutkimuskysymykset ja johtopäätökset.

Tutkielman lopussa esitetty taulukko (Liite 1. Tutkimuksen työvälineenä käytetty taulukko) kokoaa yhteen eri aistiyliherkkyyksien representaatiot tutkimusaineistosta. Paitsi että taulukointi toimii työvälineenä tutkimusta tehtäessä, sen on tarkoitus olla myös apuväline lukijalle tietystä aistiyliherkkyydestä kertovaa lastenkirjallisuutta etsiessä.

2 Teoreettinen viitekehys ja tutkimuksen tausta

2.1 Aistiyliherkkyydet lastenkirjallisuudessa

Rudine Sims (1990) esitti teorian siitä, että lastenkirjallisuus toimii peilinä ja ikkunana lapsille; ikkuna tuo uusia kokemuksia ja altistumista. Peili puolestaan viittaa niihin samankaltaisuuksiin, joita lapsi yrittää löytää itsestään liittäessään itsensä tarinan hahmoon samanlaisilla asenteilla, kokemuksilla, kulttuurilla tai etnisyydellä. Kirjallisuus auttaa lapsia ymmärtämään muita, itseään sekä ympäristöään paremmin, ja sen avulla he myös kehittävät oivalluksia kokemustensa perusteella. (Roshini & Rajasekaran, 2022; Mohammadzadeh, Kayhan & Dimililer, 2017.)

Lastenkirjallisuus vaikuttaa lasten asenteisiin ja näkökulmiin. Wilkins, Howe, Seiloff, Rowan & Lilly (2016) on osoittanut tutkimuksessaan, että lasten ennakkoluulot vähentyvät vammaisia yksilöitä kohtaan, kun heidät altistetaan kirjallisuudelle, jossa on myönteisiä asenteita ja tarkkoja kuvauksia hahmoista sekä vamman kanssa että ilman. Alakoulun aikana lapset alkavat kiinnittää huomiota ihmisten eroihin ja samalla muodostamaan mielipiteitä muista. Opettajalla on vastuu altistaa lapset moninaisuudelle, kuten vammaisuuden kuvauksille fiktion keinoin, sillä tällaisen kirjallisuuden avulla lapset kehittävät myönteisiä asenteita kohti ikätovereitaan, joilla on vamma. Opettajan tulee valita laadukasta kirjallisuutta sisältäen tarkkoja, oikeanlaisia kuvauksia vammaisista hahmoista sekä keskustella lasten kanssa kirjan sisällöstä ja merkityksestä; avoin keskustelumahdollisuus tukee lasten syvällistä ja kriittistä ajattelutaitoa sekä auttaa luomaan hyväksynnän ja ymmärryksen syntymistä muita kohtaan. (Wilkins ym., 2016.)

Moninaisuuden kuvauksia sisältävän kirjallisuuden tulisi olla saatavilla kaikille lapsille (Penrose, 2022). Opettajilla on mahdollisuus valita luettaviksi kirjoja, joissa moninaisuus ei ole pääasia, vaan kuvaus kaivatusta representaatiosta eli (moninaisuuden) edustuksesta (Jackson, 2023). Inklusiivisen eli syrjimättömän ja monimuotoisuutta mukaan ottavan kirjallisuuden tarjoaminen lapsille on tärkeää sen heijastaessa luokkahuoneiden kasvavaa sosiaalista monimuotoisuutta, edistäessä positiivisia asenteita ikätovereita kohtaan ja tukiessa

vammaisten lasten tapauksessa positiivisen minäkuvan kehittymistä (Beckett, Ellison, Barret & Shah, 2010; Jackson, 2023).

On tärkeää altistaa lapset aistiyliherkkyyksille kirjallisuuden kautta heidän mielensä muovautuvuuden takia. Kirjallisuus, jolle lapset ovat alttiina, vaikuttaa todennäköisesti heidän yleisiin käsityksiinsä sosiaalisesta elämästä. (Beckett ym., 2010.) Lapset oppivat ymmärtämään, kuinka erilaiset aistiärsykkeet voivat aiheuttaa ihmisissä erilaisia reaktioita ja mahdollisesti peilata omia tunteuksiaan kirjan henkilöihin ja tarinoihin. Siteet kirjojen hahmojen kanssa lisäävät tietoisuutta, joka johtaa huomioon ottavaan sekä empaattiseen asenteeseen ympäristöään kohtaan. (Mohammadzadeh ym., 2017.)

Lapset tuntevat itsensä arvokkaammaksi lukiessaan kirjoja, jotka sisältävät heille samaistuttavia hahmoja. On myös huomioitavaa, että kirjat, jotka sisältävät lapselle ei-samaistuttavia hahmoja, tarjoavat mahdollisuuden lapsen maailmankuvan laajentumiseen. Jo pienten lasten lukiessa kirjoja, monimuotoisuus ja hahmojen erilaiset identiteetit alkavat ajan myötä normalisoitumaan. Tämä tapahtuu erityisesti silloin, kun identiteetit eivät liity suoraan tarinan juoneen. Opettajien on altistettava lapset kirjoille, joiden henkilöiden kuvaukset eivät sovi yhteiskunnalliseen normiin lisätäkseen lasten ymmärrystä siitä, että myös yhteiskunnallisen normin ulkopuoliset identiteetit ovat merkityksellisiä ja tärkeitä. Jotta monimuotoisen kirjallisuuden lisääminen opetukseen onnistuu, opettajan tulee tehdä se tarkoituksellisesti ja kriittisesti. Tällainen kirjallisuus tukee inklusiivisen luokkahuoneen rakentumista, mikä on yksi tärkeimmistä asioista, jonka opettaja tekee lukuvuoden aikana. (Jackson, 2023.)

2.2 Aistiyliherkkyydet

Aistiyliherkkyyksistä kärsiminen näyttäytyy kahdenlaisella tavalla: välttämisenä ja herkkyytenä. Välttämisellä tarkoitetaan aktiivisia yrityksiä hallita altistumista vastenmielisille ärsykeille, kun taas herkkyys näyttäytyy passiivisena ahdistuksena ja häiriötekijöinä ylivoimaisia tunteuksia kohtaan. (Ben-Sasson ym., 2009.)

Aistiyliherkkyydet jaetaan kuulo-, tunto-, näkö-, haju- ja makuaistin yliherkkyyksiin. Kuuloaistin yliherkkyydestä kärsivän henkilön voi olla vaikeaa olla ja toimia meluisissa tiloissa, väenpaljouksissa ja esimerkiksi liikennevälineissä. (Kerola, Kujanpää & Timonen, 2009, 80–83.) Tuntoaistin yliherkkyys ilmenee usein kosketuksen välttelyä, epämukavuutena tietyissä vaatteissa ja esimerkiksi hiusten harjaamisen ja jopa pesemisen vastustamisena. Koulu- ja päiväkotitilanteissa tämä voi johtaa voimakkaaseen epämukavuuteen tilanteissa, joissa fyysinen kontakti muihin lapsiin on todennäköistä. (Jussila ym., 2019.) Hajuaistin yliherkkyys voi aiheuttaa hankaluutta sietää ympäristön erilaisia hajuja ja tuoksua, esimerkiksi hajuvesiä, tiettyjä ruokia sekä tiettyjen ihmisten tai paikkojen hajua. Makuaistin yliherkkyyden oireena oleva valikoiva ruokailu johtuu usein sekä maku- että hajuaistin yliherkkyyksistä. Usein makuaistin yliherkkyydestä kärsivät suosivat tiettyjä tuttuja ruokia, jotka ovat mauttomia ja hajuttomia. (Kerola ym., 2009, 83.) Näköaistin yliherkkyys saattaa ilmentyä yksilöä häiritseviin valoihin ja väreihin reagoitina (Ludlow ym., 2020).

Aistiyliherkkyyksien on tutkittu voivan aiheuttaa yksilötasolla useanlaisia vaikeuksia jokapäiväisessä elämässä. Vaikeudet voivat ilmentyä akateemisessa ja sosiaalisessa toiminnassa – aistiyliherkkyys vaikeuttaa sensorista reagoitokykyä, mikä taas itsessään vaikeuttaa sosiaalisten vihjeiden havaitsemista ja erilaisiin sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ilmeneviin syötteisiin ja ärsykkeisiin vastaamista. Säännettävä sensorinen reagoitokyky on erityisen tärkeää adaptiivisissa eli muuttuvissa sosiaalisissa tilanteissa, sillä sosiaalinen vuorovaikutus edellyttää jatkuvasti joustavaa vastausta samanaikaisiin syötteisiin ja ärsykkeisiin. (Ben-Sasson ym., 2009.) Kyky säädellä tällaisia aistinvaraisia syötteitä ja ärsykeitä on kriittistä kehittyvän lapsen elämänlaadun, fyysisen ja inhimillisen ympäristön vuorovaikutuksen tehokkuuden sekä optimaalisen suorituskyvyn ja päivittäisen elämän haasteisiin osallistumisen kannalta (Parush, Sohmer, Steinberg & Kaitz, 2007).

Aistiyliherkkyydestä kärsivän sosiaalisten taitojen kehittyminen voi hidastua merkittävästi tämän välttellessä sosiaalisia tilanteita negatiivisille ärsykeille altistumisen pelossa (Kojovic, Hadid, Franchini & Schaer, 2019). Aistiyliherkkyys voi toimia riskitekijänä muiden mielenterveydellisten ongelmien, kuten ahdistuksen ja masennuksen syntymisessä. Kyseiset mielenterveydelliset ongelmat voivat esiintyä myös itsenäisinä samanaikaisesti aistiyliherkkyyden tai herkkyyksien kanssa. (Ben-Sasson ym., 2009.) Lisäksi aistien

ylikuormituksen on tutkittu nostavan lapsen stressitasoa, mikä voi johtaa heikompaan sopeutumiseen ja samalla heikentää lapsen kykyä keskittyä oppimisympäristöissä. (Ben-Sasson ym., 2009; Jussila ym., 2019.)

3 Menetelmä

Tutkimuskysymyksiä lähestyttiin määrittelemällä eri aistiyliherkkyydet: kuulo-, näkö-, haju-, maku-, sekä tuntoaistin yliherkkyys. Tutkimuksessa tarkastellaan, minkälaisia aistiyliherkkyksiä kirjoista löytyy, ja millä tavoin niitä kuvaillaan. Kirjoista huomioitiin myös kuvitus ja analysoitiin sen merkitystä kirjoitetun tekstin tukena. Aistiyliherkkyysien lisäksi tutkittiin sitä, mitkä kirjat käsittelevät aistiyliherkkyksiä autismin oireena. Huomiota kiinnitettiin myös kirjojen julkaisuvuoteen, aistiyliherkkyksistä aiheutuviin fyysisiin ja psyykkisiin oireisiin sekä keinoihin, millä kirjojen hahmot helpottivat elämäänsä aistiyliherkkyysien kanssa.

Tutkimustuloksia lukiessa on oleellista muistaa, että analysointi on tutkijoiden tulkintoja hahmojen kokemista aistiyliherkkyksistä ja niiden vaikutuksista, jotka ovat muodostuneet tutkimusaineistona olevien lastenkirjojen pohjalta. Tutkimukseen ei ole valikoitu kaikkia aistiyliherkkyksiä käsitteleviä kirjoja, vaan aineisto on rajattu suomenkielisiin helposti saavutettaviin lastenkirjoihin. Tutkimuksen avulla lukija voi vertailla aistiyliherkkyksiä käsitteleviä kirjoja ja hyödyntää niitä tarpeidensa mukaan.

3.1 Tutkimusaineisto

Aineisto tutkimuksessa muodostuu kahdeksasta suomenkielisestä tai suomeksi käännetystä lasten kirjasta, jotka käsittelevät aistiyliherkkyyttä. Osa kirjoista tarkastelee pelkästään erilaisia aistiyliherkkyksiä ja osa käsittelee aistiyliherkkyksiä autismin oireena. Aineistoon valittiin sellaisia kirjoja, jotka ovat helposti saavutettavissa kirjastoista. Aineiston valinnassa käytettiin apuna kirjastojen sivujen lisäksi Lastenkirjainstituutin (2021) kokoamaa aineistoa ”Ainakin sata sanaa – Lastenkirjoja erityisyydestä ja erityislapsista”. Tutkimusaineistoksi valikoituivat seuraavat teokset: Hewitt, Salla (2021): *Kaarle Karhun kirja*; Hämynen, Annika (2022): *Apua, sukissani on lohikäärmeitä!*; Larchez, Michèle ja Treiber, Francis (2002): *Ystäväni Aapo, jolla on autismi*; Niemelä, Reetta ja Shimatsuka, Eri (2022): *Kettu ja hiljaisuus*; Robbins, Rose (2019): *Minä ja minun siskoni*; Robbins, Rose (2020): *Puhuminen ei ole minun juttuni!*; Vilja, Maria (2022): *Näkymätön reppu* sekä Vilja, Maria (2023): *Villikissareppu*. Kirjat esitellään tarkemmin liitteessä (Liite 2. Tutkimusaineiston esittely).

Kirjojen valintakriteerinä oli vähintään yhden tutkimuksessa mainitun aistiyliherkkyyden maininta teoksessa. Toisena valintakriteerinä oli suomenkielisyys. Aineisto koostuu sekä teksteistä että kuvista. Kuvia analysoitiin tekstin tukena osana kirjallisuutta.

3.2 Aineiston analyysi

Analyysimenetelmänä tutkimuksessa käytettiin laadullista teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysin avulla voidaan analysoida esimerkiksi tekstejä ja kuvia, ja näin saada tutkimusaineistosta esille vastaukset tutkimuskysymyksiin. Teoriaohjaava sisällönanalyysi tarkoittaa sitä, että analyysiä ohjaa aikaisemmin luodut käsitteet ja teoriat. Luotuja ja muodostettuja teorioita ja käsitteitä käytetään analyysiä tehtäessä apuvälineinä sekä ohjaamassa viitekehyksen tulkintoja. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 97, 103, 108.)

Teoreettisena viitekehyksenä tässä tutkimuksessa käytettiin muiden aikaisempien tutkimusten pohjalta muodostettua määritelmää eri aistiyliherkkyyksistä ja niiden ilmenemisen muodoista. Lasten satukirjoista etsittiin erilaisia kuvauksia aistiyliherkkyyden ilmenemisestä, tulkitaan minkä aistin yliherkkyys on kyseessä ja miten kyseisen yliherkkyyden ilmenemistä kuvataan. Lisäksi kiinnitettiin huomioita kertomuksissa esiteltyihin keinoihin tulla toimeen aistiyliherkkyydestä mahdollisesti aiheutuvan fyysisen oireen tai oireiden kanssa. Aineistoa pyrittiin analysoimaan siten, että huomatuksi tulisi kaikki kertomuksissa kuvatut aistien yliherkkyyden ilmenemisen muodot riippumatta muun tutkimuksen määritelmistä; eli analyysiin suhtauduttiin avoimella mielellä, jotta huomaamatta ei jäisi mahdolliset muunlaiset, ennalta määrittämättömät kuvaukset.

Sisällönanalyysi tässä tutkimuksessa toteutettiin aineiston luokitteluna ja kuvailuna. Luokittelu suoritettiin yhdistämällä deduktiivisen ja induktiivisen analyysin piirteitä. Deduktiivisessä eli teorialähtöisessä analyysissä ennen aineiston analyysin aloittamista muodostettiin muiden tutkimusten pohjalta syntyneistä ennakkokäsityksistä niin sanottuja koodeja, joiden näkökulmasta aineistoa luettiin. Induktiivista analyysiä toteutettiin satukirjoja luettaessa lisäämällä koodistoon uusia koodeja, eli asioita, joita aineistosta nousi ilmi. Nämä

induktiivisessä analyysissä syntyneet koodit on kirjoitettu taulukkoon (Liite 1. Tutkimuksen työvälineenä käytetty taulukko) punaisella värillä, ennalta määritetyt koodit mustalla. Kuvailua käytettiin kirjojen kuvituksen analysointiin. Kuvien analyysiä eli tulkintaa tehtäessä ja tuloksia luettaessa huomioitiin Sepän (2012, 24) ajatus siitä, että kuvan katsoja ei voi toimia erillään kuvasta, vaan hän vaikuttaa siihen aina jollakin tavalla. Aineistoa analysoitaessa huomiota kiinnitettiin kuvitukseen osana tekstiä. Siitä poimittiin oletettavasti aistien ja niiden yliherkkyyden ilmenemiseen liittyvää kuvaa, kirjoitettiin kuvassa näkyvät ja kuvatut asiat tekstimuotoiseksi ja tulkittiin luokittelemalla niitä yhdessä satukirjojen tekstin kanssa.

Aineisto käytiin tässä tutkimuksessa läpi useaan kertaan vaihdellen analyysin tekijää, jotta saataisiin mahdollisimman tarkasti huomioitua kaikki aineistosta löytyvä tutkimuskysymyksiin vastaava aines. Kirjoille luotiin yhteinen taulukko (Liite 1. Tutkimuksen työvälineenä käytetty taulukko) johon kerättiin koodistoa ennen analyysin tekoa sekä sen aikana. Koodiston avulla aineistosta pyrittiin löytämään aistiyliherkkyydet ja kuvaukset niiden ilmenemisestä. Taulukon avulla aineistoa voidaan tarkastella kokonaisuutena, jolloin esimerkiksi jostakin tietystä aistiyliherkkyydestä kertovan tai jonkin tietyn aistiyliherkkyyden ilmenemisen löytäminen lasten satukirjoista on helpompaa. Taulukon lisäksi aineistosta poimittiin suoria lainauksia tulkinnan tulosten tueksi.

Kuvien analyysi toteutettiin laadullisena analyysinä tekstin analyysin ja tulosten tueksi. Sepän (2012, 147) mukaan kuva ja siihen liitetty teksti voivat esittää saman ajatuksen tai väitteen, mutta eri tavoilla, tai teksti voi sekä laajentaa että rajata kuvan merkitystä. Tämän mukaan aineistosta poimittiin kuvat, joissa esiintyy aistiyliherkkyyden aiheuttamaa oireilua. Kuvituksesta otettiin kuva, jonka jälkeen kuva kirjoitettiin tekstimuotoon. Tämän tarkoituksena oli tuottaa kuvailu kuvan sisältämistä elementeistä tulkinnan tulosten tueksi yhdessä suorien tekstilainauksen kanssa.

Analyysin tuloksena löytyneitä aistiyliherkkyyksiä ja niiden ilmenemistä sekä fyysisten oireiden helpottamisen keinoja esitellään tulokset -luvussa. Jokainen kirja käsitellään ensin omana kokonaisuutenaan, minkä jälkeen pohdintaluvussa kootaan yhteen kaikki kirjoista

löytyneet aistiyliherkkyydet ja vertaillaan niiden kuvauksia, jotta eri tavat, joilla aistiyliherkkyyksiä kuvataan, saadaan esille.

4 Tulokset

4.1 Aistiyliherkkyyksistä kertovat kirjat

Kaikkien aistiyliherkkyyksiä käsittelevien kirjojen tarinat perustuivat juuri aistiyliherkkyyden tai herkkyyksien kanssa elämiseen. Kirjojen juoni rakentui päähenkilön kokemuksiin aistiyliherkkyyksistään. Lisäksi jokaisesta kirjasta löytyi tarinaan sisällytettynä aistiyliherkkyyden aiheuttaman fyysisen oireilun helpottamiseen suunnattuja keinoja. Kaikissa paitsi *Kettu ja hiljaisuus* -kirjassa käsiteltiin useita eri aistin yliherkkyyksiä.

4.1.1 *Apu, sukissani on lohikäärmeitä!*

Kirjan päähenkilö, Kaiku, on päiväkotikäinen lapsi, joka kärsii tunto-, maku- ja kuuloaistin yliherkkyyksistä. Kirja on jaettu aistiyliherkkyyksien mukaan tarinoihin ja kirjan lopusta löytyvään lastenpsykiatri Anita Puustjärven kirjoittamaan tietoon aistitiedon käsittelyn ja säätelyn vaikeuksista.

Kirjan ensimmäinen tarina, ”Kaiku ja lohikäärmesukat”, käsittelee tuntoaistin yliherkkyyttä. Tarina kuvaa Kaikun tuntoaistin yliherkkyyttä vaatteissa asuvina lohikäärmeinä: ”Kaikissa Kaikun sukissa asuu lohikäärmeitä, jotka saavat sukat tuntumaan kuumilta ja inhottavilta.” Lohikäärmeet aiheuttavat Kaikulle paljon ikäviä tuntemuksia: ”Tällä on kutittavat suomet.”, ”Tämä hönkii tosi kuumasti.”, ”Tämä heiluttaa siipiään niin paljon, että koko sukka lepattaa.”, ”Tämän häntä tarttuu varpasiin.”, ”Täällä on vauvalohikäärme, se on ihan liian möyheä.” ja ”Tämän kynnet pistelevät koko ajan”. Aukeamalle on kuvitettu Kaikun sukissa asuvat lohikäärmeet (liite 3, kuva 1) Lohikäärmeet eivät aina ole pahoja, ja Kaikulla onkin kaksi kaverilohikäärmettä, ”Puhku ja Hehku, jotka pysyvät sukissa yleensä rauhallisina ja saavat sukat tuntumaan siedettäviltä.”. Puhku ja Hehku muuttavat välillä sukasta toiseen, joten Kaikun sukkiensa valinta vaatii niiden löytämisen. Sukkien lisäksi ulkovaatteiden pukeminen on ikävää Kaikulle. Hän kuvailee ulkovaatteissaan asuvaa hirmulohikäärmettä: ”- - ulkovaatteiden alle pitäisi pukea villahaalari, jossa asustaa hirmulohikäärme Jättiroihu. Se aiheuttaa pistelevän kutinan koko kehoon yhdellä ainoalla hönkäyksellä! Jättiroihulla on myös apureita, jotka jäävät polttelemaan ihoa haalarin riisumisen jälkeenkin.” Tämän seurauksena Kaiku makaa eteisen matolla, kasvot lattiaa kohden, lohikäärmeiden piirittämänä (liite 3, kuva

2). Kaiku kohtaa kirjassa usean vastaavan tilanteen pukeutumisen yhteydessä. Myös hammasharja raapii ikävästi ikeniä, suihku on aina liian kylmä tai kuuma ja vaatteiden pukeminen suihkun jälkeen kylmissään nihkeälle iholle tuntuu ikävältä. Kaiku on kuitenkin tottunut arkeensa lohikäärmeiden kanssa, ja toteaakin lopulta: ”Semmoista se on, tämä elämä lohikäärmeiden kanssa”, ”Ei voi ihan mitä tahansa ja milloin vain pukea päälleen, vaan pitää ensin varmistaa, millainen otus siellä vaatteiden sisällä lymyilee.”

Toinen tarina, ”Kaiku ja ujo porkkana” käsittelee makuaistin yliherkkyyttä. Kaiku kuvailee itselleen pelottavia ruokia ujoiksi, ja ihmettelee miksei päiväkodin muiden lasten ruuat ole yhtä ujoja kuin hänen. Kaiku poimii kalakeiton porkkanat kulhon reunalle. Hän ”- -muistaa, että joskus ennen hän kyllä pystyi syömään keitettyjä porkkanoita. Sitten ne alkoivat maistua liian makeilta ja tuntua suussa liian sitkeän pehmeiltä ja märiltä.”. Kaiku näyttää ruokapöydässä harmistuneelta, istuen suupielet alaspäin ja leuka lähellä rintaa (liite 3, kuva 3). Pelottavien ruokien maistamista helpottaa ajatusleikki ruoan ujoudesta. Kaiku ajattelee että: ”ujo ruoka varmaan haluaisi, että sitä ei laitettaisi ihan suoraan suuhun. Aluksi voi riittää, että sitä katselee ystävällisesti. Kun se on tottunut katseisiin, sitä voi varovasti haistella.”.

Kaikun kuuloaistin yliherkkyydestä kertoo kolmas tarina ”Kaiku ja muurahaiskekopää”. Kaiku ei saa piirrettyä päiväkodissa, sillä kynän ääni ja paperin rohina vie Kaikun huomion kokonaan. ”Kynästä kuuluu hassua rahinaa”, ja kun päiväkotikaveri Kyösti rypistää paperinsa, se saa Kaikun ihmettelemään: ”Miten jostain aivan litteästä voi kuulua niin kova ääni?”. Piirustustarvikkeista aiheutuvan melun lisäksi valojen sirinä, tuulen humina ja kellon raksuttaminen kuormittavat Kaikua. Keskitymiseen auttaa Kaikun kuulosuojaimet, joiden avulla hän saa aloitettua piirtämisen. Kuvituksessa päiväkotikaverit ovat saaneet piirrettyä paperiinsa kuvat, vaikka Kaikun paperi ammottaa tyhjyyttään. Kaiku istuu suupielet alaspäin, kuulosuojaimet päässä ja selkä kyttyrällä pöydän ääressä. Kaikun turhaantumista on kuvattu hänen päänsä yläpuolelle piirretyllä sykkyrällä. Kaiku naputtelee pöydän jalkaa, jonka avulla saa kuulosuojainten läpi pääsevät äänet hiljennettyä, samalla ärsyttäen muita pöydässä istuvia lapsia (liite 3, kuva 4). Päiväkodin ulkoilutauolla Kaiku huomaa pihalla muurahaiskeon: ”Kaikusta tuntuu, että sisällä hänen päänsä kihisi äänistä yhtä paljon kuin metsän keko pienistä vipeltäjistä.”. Ajatuksen johdosta ”Kaiku nimeää päässään mellastavat meluoliot ääniäisiksi.”. Ääniäiset on piirretty muurahaisen näköisiksi olioiksi, jotka pääsääntöisesti

pysyvät kuvituksessa Kaikun ajatuskuplan sisällä (liite 3, kuva 5). Jos Kaiku kokee ulkopuolelta tulevan melun ärsyttäväksi, ääniäiset hyppivät ja sinkoilevat minne sattuu (liite 3, kuva 6), ja kun Kaiku kokee olevansa turvallisessa äänimaisemassa, myös ääniäiset ovat rauhallisesti rivissä (liite 3, kuva 7). Ääniäisiä rauhoittaa musiikin kuuntelu ja oma hyräily.

Kaikulla on selviytymiskeinoja, joiden avulla hän helpottaa elämäänsä helposti kuormittuvien aistien kanssa. Näitä ovat tuttujen vaatteiden käyttäminen, kehon viilentäminen, rauhallinen lähestyminen jännittäviin ruokiin, kuulosuojaimet, musiikki sekä hyräily. Kotona Kaikulla on oma pesäluola, jossa on upottava patja, painopeitto, tähtivalo sekä rauhoittava painopeitto. Päivän sinnikkäimmätkin ääniäiset lähtevät Kaikun päästä, kun äiti rullaa hänet patjan sisään.

4.1.2 *Kettu ja hiljaisuus*

Kirjan aloittava päähenkilön, ketun, esittely tuo heti ilmi hänen ominaisuuksiaan, mukaan lukien kuuloaistin yliherkkyyden. Kertomus keskittyy tämän yliherkkyyden käsittelemiseen useiden eri tilanteiden kautta, ja samalla painottaa sen olevan merkittävä asia lopettaessaan esittelyn ”Mutta tärkeintä, mitä sinun tulee ketusta tietää on se, että sillä oli valtavan pitkät korvat. - - Ketun korvat olivat hyvin herkäät.”.

Kuuloaistin yliherkkyyttä kuvataan kirjassa läpi tarinan. Sen alussa ketun kerrotaan asuvan maan alla onkalossa, sillä siellä oli ”Viileää, hämärää, kodikasta. Ja hiljaista.”. Ketun rauhaa rikkoi häntä ympäröivät äänet. Niitä kuvattiin useanlaisia:

tuulessa liehuvan lipun läiskähdykset

peruuttavan kuorma-auton piippaus

vasaran nakutus

musiikin pauhu

vauvan kitinä

monenlaiset räjähdykset ja kolinat

sekä ”Iso katujyrä tärähti maan pinnalla käyntiin, ja ketunkoloon leijailnut hiljaisuus pakeni kauhuissaan nurkkien varjoihin ja sängyn alle.” Yliherkkyyden ominaisuutena kuvaamisen

lisäksi tarinassa kuvataan sen aiheuttamaa käytöstä: ”Paitsi että kettu joutui kaivautumaan yhä syvemmälle ja syvemmälle lepuuttaakseen korviaan. Metsä oli täynnä ääniä.”

Kirjan kuvituksessa kettu on selkeästi pääosassa. Kuvitus mukailee tekstillä kerrottua, eikä niinkään tuo ketusta tai aistiyliherkkyydestä esille uusia asioita. Tekstin tueksi ketun korvat on kuvattu kooltaan suuriksi (liite 3, kuva 8), ketun kotionkalo syvällä maan alla sijaitsevaksi (liite 3, kuva 9), ilme tyytyväiseksi hiljaisuudessa (liite 3, kuva 10), pelokkaaksi metelissä (liite 3, kuva 11 ja kuva 12) ja surulliseksi metelin aiheuttaman ahdistuksen takia (liite 3, kuva 13).

Kuuloaistin yliherkkyyden aiheuttamia fyysisiä oireita kuvataan sekä kuvituksessa että tekstissä. Kuvassa 12 (kuva 12) ketun kuuloaistin yliherkkyydestä aiheutunutta pelkotilaa ja ahdistusta kuvataan ilmeen lisäksi kehoa ympäröivillä sahalaitakuvioilla, jotka ilmentävät kyseisistä oireista johtuvaa fyysistä oiretta, tärinää. Metelin aiheuttaman itkuun johtavan tunnetilan kuvitus on moniosainen. Kirjan aukeamalle kettu on kuvattu neljään eri asentoon, ensimmäisissä kuvissa muutaman kyyneleen kanssa, viimeisessä suuren monista kyynelistä koostuvan kyynelpisaran keskelle (liite 3, kuva 13). Tekstissä fyysisten oireiden kuvauksena ”Kettu alkoi itkeä. Kyyneleet tipahtelivat äänettömästi ketun turkille. Mutta itku, siitä lähti kamalasti ääntä, nyhkimistä, niistämistä ja huokailua ja voivottelua ja sen sellaista.” Lisäksi ketun kuvattiin kulkevan ”korvat luimussa ja säpsähdellen.”

Kettu ja hiljaisuus -kirjassa käsiteltiin tarinan avulla myös keinoja aistiyliherkkyydestä aiheutuvan olotilan helpottamiseksi. Kirjan toinen henkilö ”avulias Otso” auttaa kettua kertomalla keinosta, jolla ympäristöään saa hetkeksi hiljennettyä: ”’Pikkurillit ovat täydelliset korvatulpat!’ - - Voit suojella korviasi pikkurilleillä, jos joudut joskus liian meluisaan paikkaan.” Myöhemmin kettu osaakin käyttää oppimaansa keinoja hiljentääkseen kotiansa ympäröivän metsän edes hetkeksi: ”Kettu kipitti pitkän matkan onkalonsa suulle. Kettu työnsi pikkurillit korviinsa ja huusi: ”Olkaa hiljaa! Metsässä on liikaa meteliä!””. Tätä ennen hän on myös keksinyt itse etsiä hiljaisuutta ympäriltään ja löytääkin sitä jopa yllättävistä paikoista, kuten kärpässien lakin alta ja suljettujen silmien takaa, mutta myös konkreettisesti kaivamalla kolonsa syvemmälle maahan.

4.1.3 Näkymätön reppu

Kirjassa käsitellään kuulo- ja tuntoaistin yliherkkyyksiä. Rosali, tarinan päähenkilö, ”- - poimii reppuunsa kaiken mitä hän näkee ja kuulee, haistaa maistaa ja tuntee.” (liite 3, Kuva 14). Yliherkkyyttä kuvataan pienten, mutta kasaantuvien asioiden kerääntymisenä reppuun, mikä aiheuttaa Rosalille kuormitusta. Joskus reppu muuttuu niin painavaksi, että Rosalin on hankala kannatella sitä (liite 3, kuva 15).

Tuntoaistin yliherkkyyden kuvauksia esitetään useassa erilaisessa tapahtumassa. Kun isä harjasi Rosalin tukkaa, harja nipisteli ikävästi. Ikävät asiat kuuluvat näkymättömän repun sivutaskuun. Repusta karkasi vapauteen yksi pikkuinen ja ärsyttävä paidansauma, joka pyörähteli kiusoittelevasti Rosalin ympärillä. Kotimatalla Rosalin kenkään meni hiekkaa, joka kasvatti repun kokoa huomattavasti (liite 3, kuva 15). Hajuaistin yliherkkyyttä kuvaillaan eriskummallisen pietaryrtin hajun havaitsemisena (liite 3, kuva 15). Kuuloaistin yliherkkyyttä kuvataan ulkohousujen kahinana ja vastaantulevan puheliaan naapurin äänillä: ”Vastaa tuli kaikkein puheliain naapuri. Repun saumat ritisivät.” (liite 3, kuva 15).

Aistien ylikuormituksesta aiheutuvia fyysisiä oireita kuvataan repun repeämisellä, jonka seurauksena koko repun sisältö syöksyi ilmaan (liite 3, kuva 16). Tavarat lentelivät ympäriinsä ja törmäilivät toisiinsa, kunnes satoivat Rosalin päälle. Rosali karjui raivostuneena repulle ja ”Hän paiskoi tavaroita takaisin reppuun, mutta niitä oli liikaa.” Kuvitus välittää lukijalle, mistä asioista Rosalin aistit ylikuormittuvat, ja millä tavoin hän reagoi kuormitukseen fyysisesti ja emotionaalisesti. Kuvat havainnollistavat myös kuormituksen määrää repun koon avulla. Rosalin isä antaa Rosalille keinoja, aistikuormituksen eli repun keventämiseksi: ”Jos reppu täyttyy liikaa, sitä pitää keventää”. Kirjassa esiintyviä keinoja ovat yksin oleminen, tanssiminen, liikkuminen ja kokemuksista puhuminen.

4.1.4 Villikissareppu

Näkymättömän repun jatko-osassa, *Villikissarepussa*, aistiyliherkkyyksistä näyttäytyi osittain eri aistien herkkyydet, kuin kirjasarjan ensimmäisessä: näkö-, kuulo- ja hajuaistin yliherkkyydet. Päähenkilön Rosalin näkymättömän reppu kulkee tauotta hänen mukanaan. Samanlainen reppu kuvataan myös kirjan toisen henkilön, Rosalin isän selkään (liite 3, kuva 17). Kertomuksessa repuilla, niiden täyttämällä ja täyttymisellä sekä tyhjentämällä, kuvataan aistien kuormittumista ja lopulta ylikuormittumista, aistikuormaa. Samalla niillä kuvataan myös kuormituksesta aiheutuvaa ahdistusta ja siitä johtuvia fyysisiä oireita.

Kaikkia kirjassa esiintyviä aistien yliherkkyyksiä kuvattiin useaan otteeseen. Niin kuin ensimmäisessäkin osassa, Rosali kerää reppuunsa kaiken ympärillään näkemänsä sekä kokemansa (liite 1, kuva 18). Kertomuksessa Rosalin elämässä tapahtuu muutoksia, kuten esikoulun aloittaminen ja uuteen kotiin muuttaminen, mitkä kuormittavat häntä ja kerääntyvät reppuun. Hajuaistin yliherkkyys tuli tekstissä esille ainoastaan kerran kuuloaistin yliherkkyyden kuvauksen yhteydessä: ”Isä laittoi ruokaa. Uuden kodin hella piippaili kovaäänisesti. Reppu nielaisi piippauksen ja röyhtäisi. Tuttu keitto haisi erilaiselta uudessa kodissa.” Kuuloaistin yliherkkyyttä kuvattiin myös Rosalin aloittaessa esikoulun: ”Eskarin lapset puhuivat hirveän kovalla äänellä yhtä aikaa. - - Korvissa soi.” Kuvituksessa kuormittava melu on kuvattu useina henkilöinä, esikoulun lapsina Rosalin ympärillä, ja kuvituksen päälle on kirjoitettu erilaisia Rosalille osoitettuja päällekkäisiä kysymyksiä ja huudahduksia (liite 3, kuva 19). Näköaistin yliherkkyyttä kuvattiin tekstissä useimmiten. Rosalin uuden kodin tyhjät seinät, parvekkeen maisemat ja kattolampun välkkyvä valo, tulivat kaikki repun ”nielaisemiksi”.

Aistien ylikuormituksen aiheuttamia fyysisiä oireita kuvattiin kuvituksessa näkymättömän repun avulla, joka tässä kirjassa muuttui lopulta kuormituksen takia villikissan muotoiseksi ja näköiseksi repuksi kuvatakseen hallitsemattomia tunteita (liite 3, kuva 20 ja kuva 21). Muita fyysisiä oireita olivat kuormituksen aiheuttama ahdistus ja sen aiheuttama puristuksen tunne rintakehässä (liite 3, kuva 22), sekä villikissarepun muuttuminen kylmäksi liian meluisassa tilanteessa (liite 3, kuva 19), eli kylmän hikoilun kokeminen.

Tekstissä fyysisten oireiden kuvaus oli runsasta. Repun kerrottiin käyvän ”Rosalin mahan päälle kerälle nukkumaan.” ja sen vaikuttavan nukkumiseen: ”Koko yön reppu kääntyi Rosalin päällä. Välillä se mourusi unissaan kuin villikissa. Keskellä yötä hiivimme isän sänkyyn, mutta reppu seurasi sinnekin. Nukkumisesta ei tullut mitään.”. Reppu myös ”puristi häntä jaloillaan kipeästi mahasta.” aiheuttaen vatsakipuja Rosalille. Lopulta kaikki Rosalin kasaantuneet tunteet ja kokemukset purkautuvat hallitsemattomasti. Tapahtumahetkellä kyseisten tunteiden käsittelemättä jättäminen ja niiden säilöminen reppuun aiheuttaa villikissarepun riehaantumisen: ”Silloin reppu heittäytyi pois Rosalin selästä. Se rupesi juoksemaan ympäri hurjaa vauhtia olkahihnat liuhuen. Se paiskoi kahvikupit suuhunsa niin, että posliini ritisi sen hampaissa ja sirpaleita putosi suupielistä. Se kaatoi lampun ja veti kirjat kirjahyllystä.” Edellinen repun riehaantumisen kuvaus päättyy villikissarepun suun aukomiseen: ”Sitten se hyppäsi Rosalin ja isän eteen. Se aukoi kitaansa, ja Rosali näki, kuinka sen suussa vilahtelivat sekamelskana kerrostalot, keltainen ovi, lamppu ja vieraat ihmiset.” Rosali ja isä näkevät repun suussa Rosalin aiemmin kokemia asioita. Tämä kuvaus todistaa aiemman riehaantumisen johtuneen aistien kuormittumisesta ja sen puutteellisesta käsittelystä.

4.2 Autismia käsittelevät kirjat

Pääasiassa autismia käsittelevistä kirjoista löytyi vammaisuuden kuvauksen lisäksi myös aistiyliherkkyyden kuvauksia, mutta kirjojen juoni ei keskittynyt kertomaan niistä. Aistiyliherkkyys mainittiin jokaisessa kirjassa osana vammaisuutta, mutta sen aiheuttamaa oireilua tai keinoja sen helpottamiseen ei *Kaarle Karhun kirjaa* lukuun ottamatta kuvattu. Lisäksi kyseinen kirja oli autismista kertovista kirjoista ainoa, jossa esitettiin usean aistin yliherkkyyden kuvaus. Muissa yliherkkyttä käsiteltiin ainoastaan yhden aistin näkökulmasta.

4.2.1 *Kaarle Karhun kirja*

Kaarle karhun kirja kertoo Kaarle Karhusta, joka on autismikirjon karhu, ja hänen veljestään, jota kuvaillaan erityisen touhukkaaksi, neurokirjolla olevaksi. Kirja koostuu kuudesta lyhyestä tarinasta, ja niitä edeltävästä kaksisivuisesta kirjaa ja autismikirjoja käsittelevästä tietotekstistä. Lisäksi kirjassa on tarinoiden ohella tietolaatikoita, ”Äitikarhun vinkki:”, joissa

kerrotaan kyseiseen tarinaan liittyvästä asiasta lisää, ja annetaan konkreettisia neuvoja ja vinkkejä asiaan liittyen kirjaa lukevalle aikuiselle. Ainoastaan yhdessä kirjan kuudesta tarinasta, ”Kaarle Karhun aistit”, käsiteltiin autismiin liittyvää aistiyliherkkyyttä.

Kirjassa aistien yliherkkyyksistä esiintyvät kaikki tutkimuksessa määritellyt, eli näkö-, kuulo-, haju-, tunto- ja makuaistin yliherkkyydet. Tarina alkaa kertomalla Kaarlen aistien toimivan ”- - eri tavalla kuin monella muulla.” sekä hänellä olevan ”- - tarkat silmät, tarkat korvat ja tarkka nenä.”. Herkkien aistien kerrotaan vaikuttavan paljon Kaarlen päivittäisiin toimiin. Aistien yliherkkyyksiä ei niinkään ole kuvattu tarinan ohella, vaan enemmänkin luettelomaisesti esimerkkejä antaen: ”Mutta joskus valot tuntuvat liian kirkkailta, äänet liian kovilta ja hajut liian voimakkailta. Myös jotkut vaatteet tuntuvat inhottavilta päällä. Kaarlen makuaistikin on tarkka.”.

Tuntoaistin yliherkkyyden kuvauksia löytyi selkeästi eniten. Kaarlen vaatteet ”- - tuntuvat inhottavilta päällä.”, hän ”- - haluaa syödä jäätelöä, mutta se on liian kylmää.”, ja lisäksi ”- - mennä uimaan, mutta vesi on liian märkää.”. Tuntoaistin yliherkkyyden esitetään ilmenevän myös muissa arkisissa tilanteissa, kuten uusien housujen ollessa liian karhean tuntuiset tai turkin silmien päälle kasvamisen harmittavan häntä. Myös vesipisarot kylpyhuoneen lattialla estävät kylpyyn menemisen tassujen kastumisen takia. Kuuloaistin yliherkkyys mainitaan alun lisäksi kerran uudestaan: ”Kaarle Karhu nauttii hiljaisuudesta. Hän toivoo, että kotona olisi rauhallista.”, samoin makuaistin: ”Hän syö mielellään samoja, tuttuja ruokia. Uudet ruoat maistuvat oudolta ja tuntuvat suussa kummalliselta.”.

Fyysisten oireiden sekä keinojen kuvaus tarinassa oli vähäistä. Kun ympärillä on liikaa hässäkkää ja meteliä, ”Silloin Kaarle rentoutuu rauhallisessa paikassa, että aivot ja aistit saavat levätä. Taukojen jälkeen hän jaksaa taas!”. Kirjan kuvitus mukailee tekstiä, eikä tuo yliherkkyyksistä esille mitään tekstistä eroavaa. Kuvat ovat pieniä tekstin oheen asettuvia. Kaarlen levätessä hänet kuvataan käpertyneenä tyynyistä muodostetun rakennelman sisälle peittoon kääriytyneenä (liite 3, kuva 23), äidin yrittäessä leikata turkkia, Kaarle yrittää karkuun (liite 3, kuva 24) ja Kaarlen yrittäessä kylpyyn hän seisoo ovella epäröivän näköisenä

katsoen lattialla olevia vesipisaroita (liite 3, kuva 25). Kaarlen syödessä uutta ruokaa, hänen ilmeensä kuvataan nyrpistäväksi (liite 3, kuva 26).

Tarina sisältää kaksi vanhemmalle tai ammattilaiselle suunnattua äitikarhun vinkkiä. Ensimmäisen mukaan on huolehdittava, että ”lapsella on aina tarvittaessa mahdollisuus aikaan ja tilaan, jossa palautua ja kerätä voimia” sekä mahdollisuus ”saada tarvitsemiaan aistikokemuksia luvallisilla, turvallisilla tavoilla.”. Toinen vinkki on sijoitettu tarinan loppuun. Sen mukaan ”On tärkeää tunnistaa, mitkä asiat kuormittavat lasta. - - Ympäristöä ja omaa toimintaamme muokkaamalla meidän on mahdollista vähentää ylimääräisiä kuormittavia tekijöitä.”.

4.2.2 *Minä ja minun siskoni*

Minä ja minun siskoni käsittelee erityislapsen kanssa jaettua arkea autistisen lapsen sisaruksen näkökulmasta. Kirjassa kuvataan, kuinka autistinen sisarus kokee tuntoaistin yliherkkyyttä, eikä aina siedä fyysistä läheisyyttä. Tämä havainnollistetaan kuvituksessa, jossa sisko työntää halailijan pois ja näyttää vihaiselta, samalla osoittaen kosketuksesta aiheutuvaa epämiellyttävyyttä (liite 3, kuva 27). Kirjan sisarukset ovat keksineet vaihtaa halailun ylävitosten heittämiseksi, sillä se ei aiheuta epämukavuutta.

4.2.3 *Puhuminen ei ole minun juttuni!*

Minä ja minun siskoni -kirjan jatko-osa *Puhuminen ei ole minun juttuni!* kertoo erityislapsen arjesta autistisen lapsen näkökulmasta tämän ajatustensa kautta. Kertomuksessa aistiylherkkyyksistä esiintyy kuuloaistin yliherkkyys. Se tulee ilmi päähenkilön ajatellessa ”En kestä ruokailun ääniä. Kunpa voisin kytkeä kuuloni pois päältä.”. Kuvituksessa (liite 1, kuva 28) teksti on asetettu ajatuskuplan sisälle osoittamaan kyseessä olevan puhumattoman sisaruksen ajatus. Sisarus istuu ruokapöydän ääressä edessään ruokaa. Hänellä on kasvoillaan epämukava ilme ja hän pitelee korviaan peittääkseen ruokailun ääniä. Kuvassa henkilön ympärille on piirretty sahalaitaisia kuvioita kuvaamaan epämiellyttäviä ääniä.

4.2.4 *Ystäväni Aapo, jolla on autismi*

Kirjassa seikkailee autistinen Aapo, hänen isoveljensä Riku ja kirjan minäkertoja, Rikun ja Aapon kaveri. Kirja käsittelee autismia toisen lapsen silmin, ja tämän hiljalleen kasvavaa ymmärrystä autistisen kaverinsa käyttäytymismalleja kohtaan. Kirja ei juurikaan käsittele aistiyliherkkyyksiä. Pelkästään kirjan lopusta löytyvästä muistiosta löytyy teksti: ”Ihminen, jolla on autismi, on usein yliherkkä äänille. Esimerkiksi pölynimurin pörinän kuunteleminen voi käydä sietämättömäksi tai ihmisvilinässä kulkeminen saattaa olla ylivoimaista vaikkapa paukahtavien ovien moukaroidessa korvia.”. Tekstin voi ajatella olevan suunnattu tiedoksi vanhemmille tai ammattilaisille, sillä tarinasta ei muuten käy ilmi, kokeeko Aapo aistiyliherkkyyksiä vai ei.

5 Pohdinta

5.1 Yhteenveto

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia aistiyliherkkyyksiä lastenkirjoista löytyy, sekä analysoida näiden ilmenemistä kirjoissa. Seuraavissa kappaleissa vertaillaan keskenään tutkimuksessa jokaisesta kirjasta löytyneitä tuloksia. Tutkimuksen avulla kirjoista löytyi useita eri aistiyliherkkyyksiä, jotka voitiin luokitella viiteen eri pääkategoriaan: tunto-, kuulo-, haju-, näkö- sekä makuaistin yliherkkyyksiin. Määrittelimme samat aistiyliherkkyydet tutkimuksen teoreettisessa viitekehysessä.

Tuntoaistin yliherkkyys ilmenee kirjoissa kosketuksen välttelemisenä (*Minä ja minun siskoni*), vaatteiden epämiellyttävyytenä (*Näkymätön reppu; Apua, sukissani on lohikäärmeitä!; Kaarle Karhun kirja*) sekä muuna epämiellyttävänä tuntemuksena, kuten hiekka kengissä (*Näkymätön reppu*) ja jalkojen kastuminen (*Kaarle Karhun kirja*).

Kirjoista löytyi useampi kuvaus kuuloaistin yliherkkyydestä. Kovat äänet (*Kettu ja hiljaisuus; Villikissareppu; Kaarle Karhun kirja*), puheensorina (*Näkymätön reppu; Villikissareppu*) sekä kahina ja rohina (*Näkymätön reppu; Apua, Sukissani on lohikäärmeitä!*) häiritsivät kirjojen kuuloaistin yliherkkyydestä kärsiviä päähenkilöitä. Kirjassa *Kettu ja hiljaisuus*, kettua häiritsi ja kauhistutti kaikki kovat äänet, esimerkiksi: ”lipun läiskähdykset”, ”musiikin pauhu” sekä ”monenlaiset räjähdyskset ja kolina”.

Hajuaistin yliherkkyyttä kuvailtiin vähiten. Se kuitenkin ilmenee Rosalin haistaessa matkalla eriskummallisen hajun, Pietaryrtin (*Näkymätön reppu*). Myös *Näkymättömän repun* jatko-osassa, *Villikissarepussa*, hajuaistin yliherkkyyteen viitataan ohimennen kertoen, kuinka Rosalin mielestä ”- - tuttu keitto haisi erilaiselta uudessa kodissa”. Myös *Kaarle Karhun kirjassa* kerrotaan, kuinka Kaarle Karhu kokee joskus hajut liian voimakkaiksi, mutta aistiyliherkkyyttä ei ole liitetty tarinaan sen enempää.

Näköaistin yliherkkyyttä kokevat päähenkilöistä Rosali (*Villikissareppu*) sekä Kaarle Karhu (*Kaarle Karhun kirja*). Rosalia häiritsevät uuden kodin tyhjät seinät, parvekkeen maisemat ja kattolampun välkkyvä valo. Kaarle Karhulla kerrotaan olevan tarkat silmät, joiden takia valot tuntuvat joskus liian kirkkailta.

Makuaistin yliherkkyyttä kuvaillaan kirjoissa *Apua, sukissani on lohikäärmeitä!* sekä *Kaarle Karhun kirja*. Kaarle Karhulla on tarkka makuaisti ja ”Hän syö mielellään samoja, tuttuja ruokia. Uudet ruoat maistuvat oudolta ja tuntuvat suussa kummalliselta.” *Apua, sukissani on lohikäärmeitä!* -kirja sisältää makuaistin yliherkkyyttä käsittelevän tarinan ”Kaiku ja ujo porkkana”. Tarinassa Kaiku ei siedä joitakin ruokia niiden maun tai tekstuurin takia. Ruoka saattaa tuntua suussa esimerkiksi liian makealta, pehmeältä tai märältä. Kirjassa Kaikun mielestä epämiellyttäviä ruokia kuvaillaan ujoiksi.

Kirjoissa esitetään keinoja, jotka toimivat esimerkkeinä toimintatavoista, joita lapsi voi hyödyntää kärsiessään aistiyliherkkyydestä. *Näkymättömässä repussa* Rosalin isä neuvoo Rosalia tanssimaan, olemaan yksin, liikkumaan ja kertomaan kokemuksiaan, silloin kun kokee olonsa kuormittuneeksi. Kirjan jatko-osassa *Villikissarepussa*, Rosalin reppu tuntuu mahdottomalta silloin, kun koettuja asioita ei ole käsitelty, vaan ne on survottu suoraan reppuun piiloon. Asioiden käsitteleminen siis helpottaisi aistikuormaa. Myös *Apua, sukissani on lohikäärmeitä!* -kirjan Kaiku hyödyntää musiikkia äänien poissulkemiseen, sekä yksinoloa omassa pesäluolassaan rauhoittumiseen. Musiikin ja rauhoittumisen lisäksi Kaikua helpottaa tuttujen vaatteiden käyttäminen, viileä ilma, kuulosuojaimet sekä hyräily. Kotona pesäluolassa on painopeitto ja joskus äiti rullaa Kaikun patjan väliin, josta voi tulkita tasaisen puristuksen rauhoittavan Kaikua. Kaikun on helpompi maistaa epämukavilta tuntuvia ruokia ajatusleikillä, jossa kuvitellaan ruoan olevan ujo ja tarvitsevan aikaa sen maistamisessa. Kuuloaistin yliherkkyydestä kärsivä kettu helpottaa oloaan rauhallisissa ja hiljaisissa paikoissa (*Kettu ja hiljaisuus*). Tarinan aikana kettu saa ystävältään vinkin käyttää pikkurillejään korvatulppina silloin, kun äänet käyvät kuormittaviksi. *Minä ja minun siskoni* -tarinassa autistinen sisko kokee tuntoaistin yliherkkyyttä, ja kokee olonsa epämukavaksi halatessa. Kuormituksen välttämiseksi siskokset ovat keksineet ylävitosten heittäminen halaamisen tilalle. *Kaarle Karhun kirjasta* ei löydy toimintamalleja suoraan lapsille, mutta se

sisältää vinkkejä, jotka on suunnattu lapsen huoltajalle tai ammattilaiselle keinoiksi auttaa lasta.

5.2 Johtopäätökset

Aistiyliherkkyyksien kuvaus erosi laajuudeltaan aistiyliherkkyyksiä ja autismia käsittelevässä kirjallisuudessa. Aistiyliherkkyyksiä käsittelevät kirjat esittelivät useita eri aistiyliherkkyyksiä, niiden kanssa elämistä sekä keinoja niiden aiheuttaman epämukavan olon helpottamiseksi. Autismia käsittelevissä kirjoissa aistiyliherkkyyden kuvaus ilmeni osana autismia, niin kuin Ben-Sasson ym. (2009) ja Jussila ym. (2019) tutkimuksissaankin osoittavat, eikä näissä kirjoissa aistiyliherkkyyden vaikutuksia tai keinoja oireilun helpottamiseksi esitetty juuri lainkaan. Aistiyliherkkyyksiä käsittelevät kirjat tarjoavat siis laajemman sekä todenmukaisemman kuvauksen aistiyliherkkyyden kanssa elämisestä. Vammaisuuden näkökulmasta myös autismia käsittelevien kirjojen lukeminen on tärkeää, mutta tietoa ja kuvausta aistiyliherkkyydestä etsiessä, parempi kuvaus löytyy ensimmäisistä.

Kuvituksen rooli kirjoissa oli tekstiä tukevaa. Se ei tuonut lukijalle ilmi aistiyliherkkyyksistä mitään, mitä tekstissä ei lisäksi olisi mainittu. Tekstin rooli aistiyliherkkyyden kuvauksessa oli pääosassa, ja ilman sitä aistiyliherkkyyden kuvaus olisi voinut jäädä kokonaan huomaamatta. *Kaarle Karhun kirjan* kuvituksena oli tekstin oheen asetetut pienet tekstiä mukailevat kuvat, muissa kirjoissa kuvitus asettui koko kirjan sivuille. *Minä ja minun siskoni* sekä *Puhuminen ei ole minun juttuni!* -kirjoissa tekstin määrä oli kaikista vähäisin ja kuvitus suuremmassa roolissa tekstiin nähden, mutta aistiyliherkkyyksien kannalta näissäkään kuvaus ei kertonut niistä mitään, mitä teksti ei jo olisi tehnyt.

Aistiyliherkkyyksien ja niiden ilmenemisen kuvaus niistä kertovissa kirjoissa oli monipuolista ja tutkimusten, kuten Ben-Sassonin ym. (2009), Jussilan ym. (2019), Kerolan ym. (2009) ja Ludlow:n ym. (2020) mukaan arkea ja elämää hankaloittavaa. Tämän vuoksi kirjojen tarinoiden voi sanoa olevan todenmukaisia, ja tämän tekevän niistä soveltuvia kirjoiksi, jotka ottaa huomioon inklusiivista kirjallisuutta etsiessä. Kirjojen henkilöhahmojen sekä heidän ystävyyssuhteidensa kuvaukset olivat todentuntuksia, ja se osaltaan auttaa henkilöihin

samaistumista, minkä myös Mohammadzadeh ym. (2017) totesi tutkimuksessaan. Samalla se lisää uusista näkökulmista oppimista, mikä on tärkeää Roshinin ja Rajasekaran (2022) sekä Beckett ym. (2010) mukaan.

Aineiston kirjat joko kertovat henkilöistä, jotka kärsivät aistiyliherkkyyksistä tai joilla on autismi. Aistiyliherkkyyksistä kertovaa lastenkirjallisuutta on ylipäätään kirjoitettu vähän, ja sitä olisikin hyvä kirjoittaa lisää, mutta erityisen tärkeää olisi kirjoittaa sitä Jacksonin (2023) näkökulman mukaan, jossa tarinan juoni ei liittyisi hahmon yliherkkyyteen, vaan kuvaisi sitä osana hahmoa. Aistiyliherkkyyksistä kertovan kirjallisuuden lisää kirjoittaminen lisäisi moninaisuuden kuvauksia sisältävien kirjojen määrää, mikä taas lisäisi moninaisuuden kuvauksia sisältävän kirjallisuuden saavutettavuutta, minkä Penrose (2022) tutkimuksessaan ilmaisi tärkeäksi. Lapsi voi lukea näitä kirjoja aikuisen kanssa tai itsenäisesti, mutta niin kuin Wilkins ym. (2016) toteaa, lukemisen jälkeen olisi hyvä käydä yhteistä keskustelua kirjaan liittyen, jotta lapsen ymmärrys aiheesta kasvaa.

5.3 Luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta tarkastellessa on syytä huomioida tutkimuksen toteutustapa. Tutkimus toteutettiin laadullisena teoriaohjaavana sisällönanalyysinä. Analyysi tehtiin teoreettisen viitekehyksen ohjaamana. Tuomen ja Sarajärven (2009, 124) mukaan analyysin tuloksiin vaikuttaa tutkijoiden suuntautuneisuus, ja jopa keskenään ristiriitaisia tutkimustuloksia voi näin ollen olla voimassa samanaikaisesti. Laadullisen sisällönanalyysin menetelmät eivät ole tutkimuksen tekemiseen neutraaleja välineitä. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 124.) Myös kuvien tulkinta ja analyysi on tehty tutkijoiden suuntautuneisuuden lähtökohdista, eli Sepän (2012, 24) ajatus kuvan katsomisen mahdollisuudesta irrallisena toimijana on syytä muistaa tarkastellessa tutkimuksen luotettavuutta.

Lisäksi on tärkeää huomata, että tutkielmassa hyödynnetyt aineistot eivät keskittyneet pelkästään aistiyliherkkyyteen, vaan tarkastelivat sitä vammaisuuden tai autismin kautta. Monet tutkimukset, joita tutkielmassa käytettiin lähteinä, keskittyivät erityistarpeisiin liittyviin ilmiöihin, kuten autismikirjon häiriöihin tai muihin neurotyypillisiin

poikkeavuuksiin. Lisäksi on huomioitava, että lastenkirjojen sisältämät tiedot saattavat olla ajankohtaisia niiden julkaisuhetkellä, mutta ne voivat vanhentua uuden tutkimuksen myötä. Aineiston kirjoista seitsemän on kirjoitettu 2010-luvulla, yksi jo 2000-luvun alussa.

Lähteet

- Ben-Sasson, A., Carter, A. S. & Briggs-Gowan, M. J. 2009. Sensory Over-Responsivity in Elementary School: Prevalence and Social-Emotional Correlates. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37, 705-716. [Sensory Over-Responsivity in Elementary School: Prevalence and Social-Emotional Correlates \(nih.gov\)](#) (Luettu 4.1.2024.)
- Beckett, A., Ellison, N., Barret, S. & Shah, S. 2010. 'Away with the fairies?' Disability within primary-age children's literature. *Disability & Society*, 25(3), 373–386. <https://www-tandfonline-com.ezproxy.utu.fi/doi/full/10.1080/09687591003701355> (Luettu 23.3.2024.)
- Jackson, K. 2023. When Diversity Isn't the Point. Mirrors, Windows, and Sliding Glass Doors in the Classroom. *Taboo*, 21(2), 54–63. [When Diversity Isn't the Point Mirrors, Windows, and Sliding Glass Doors in the Classroom - ProQuest](#) (Luettu 23.3.2024.)
- Jussila, K., Junttila, M., Kielinen, M., Ebeling, H., Joskitt, L., Moilanen, I. & Mattila, M.-L. 2019. Sensory Abnormality and Quantative Autism Traits in Children With and Without Autism Spectrum Disorder in an Epidemiological Population. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 50, 180-188. [Sensory Abnormality and Quantitative Autism Traits in Children With and Without Autism Spectrum Disorder in an Epidemiological Population - PMC \(nih.gov\)](#) (Luettu 16.12.2023.)
- Kerola, K., Kujanpää, S. & Timonen, T. E. 2009. *Autismin kirjo ja kuntoutus*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kojovic, N., Hadid, L. B., Franchini, M. & Schaer, M. 2019. Sensory Processing Issues and Their Association with Social Difficulties in Children with Autism Spectrum Disorders. *Journal of Clinical Medicine*, 8(10). [Sensory Processing Issues and Their Association with Social Difficulties in Children with Autism Spectrum Disorders - PubMed \(nih.gov\)](#) (Luettu 4.1.2024.)
- Lastenkirjainstituutti. 2021. *Ainakin sata sanaa – Lastenkirjoja erityisyydestä ja erityislapsista. Erityislapsset-lastenkirjoissa-2021.pdf (lastenkirjainstituutti.fi)* (Luettu 24.2.2024.)
- Ludlow, A. K., Giannadou, A., Franklin, A., Allen, P. M., Simmons, D. R. & Wilkins, A. J. 2020. The possible use of precision tinted lenses to improve social cognition in children with autism spectrum disorders. *Vision Research*, 170, 53-39. [The possible use of precision tinted lenses to improve social cognition in children with autism spectrum disorders - ScienceDirect](#) (Luettu 4.1.2024.)
- Mohammadzabeh, B., Kayhan, H. & Dimililer, C. 2017. Enhancing disability awareness and empathy through children's literature about characters with disabilities: a cognitive stylistic analysis of Rodman Philbrick's *Freak The Mighty*. *Qual Quant*. 2018. 52, 583-597 [Enhancing disability awareness and empathy through children's literature about characters with disabilities: a](#)

- [cognitive stylistic analysis of Rodman Philbrick's *Freak The Mighty* | Quality & Quantity \(utu.fi\)](#) (Luettu 15.1.2024.)
- Pace-Schott, E., Amole, M. C., Aue, T., Balconi, M., Bylsma, L. M., Critchley, H., Demaree, H. A., Friedman, B. H., Kotynski Gooding, A. E., Gosseries, O., Jovanovic, T., Kirby, L. A.j., Kozłowska, K., Laureys, S., Lowe, L., Magee, K., Marin, M.-F., Merner, A. R., Robinson, J. L., Smith, R. C., Spangler, D. P., Van Overveld, M. & VanElzaker, M. B. 2019. Physiological feelings. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 103, 267-304. [Physiological feelings - PubMed \(nih.gov\)](#) (Luettu 16.12.2023.)
- Parush, S., Sohmer, H., Steinberg, A. & Kaitz, M. 2007. Somatosensory function in boys with ADHD and tactile defensiveness. *Physiology & Behavior*, 90(4), 553-558. [Somatosensory function in boys with ADHD and tactile defensiveness - PubMed \(nih.gov\)](#) (Luettu 30.12.2023.)
- Penrose, R. B. 2022. Normalizing disability using children's literature. *Communication Teacher*, 37(3), 171-177. [Full article: Normalizing disability using children's literature \(utu.fi\)](#) (Luettu 15.1.2024.)
- Roshini, R. & Rajasekaran, V. 2022. More than an invalid: a comparative study addressing disability portrayal in children's fiction. *Theory and Practise in Language Studies*, 12(3), 551-557. [More Than an Invalid: A Comparative Study Addressing Disability Portrayal in Children's Fiction - ProQuest](#) (Luettu 10.2.2024.)
- Seppä, A. 2012. *Kuvien tulkinta*. Tampere: Gaudeamus.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Wilkins, J. Howe, K. Seiloff, M. Rowan, S. & Lilly, E. V. 2016. Exploring elementary students' perceptions of disabilities using children's literature. *British journal of special education*, 43(3), 233-249. <https://web-p-ebsohost-com.ezproxy.utu.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=f1f9343b-92fa-4b94-9ba1-c77ed663e206%40redis> (Luettu 29.3.2024.)

Liitteet

Liite 1. Tutkimuksen työvälineenä käytetty taulukko

Koodit	Villikissareppu	Näkymätön reppu	Kaarle Karhun kirja	Apua, sukissa ni on lohikäärmeitä!	Puhuminen ei ole minun juttuni!	Kettu ja hiljaisuus	Ystävän i Aapo, jolla on autismi	Minä ja minun siskoni
kuulo	X	X	X	X	X	X	X	
näkö	X		X					
haju	X	X	X					
maku			X	X				
tunto	X	X	X	X				X
kuvitus	X	X	X	X	X	X		X
vuosi	2023	2022	2021	2022	2020	2022	2002	2019
keinot	X	X	X	X		X		
aistiyliherkkyys	X	X		X		X		
autismi			X		X		X	X

Liite 2. Tutkimusaineiston esittely

Hewitt, Salla (2021): *Kaarle Karhun kirja*. Pinkumi.

Kaarle Karhun kirja on kertomus autismikirjon karhusta Kaarlesta ja tämän veljestä Vilkaasta Viljamista, joka on myös neuroepätyypillinen. Tarinoissa seurataan Kaarlen ja Viljamin arkea ja sen haasteita. Äitikarhun vinkit toimivat kirjassa apuna veljeksille, mutta myös kirjaa lukevalle aikuiselle.

Hämynen, Annika & Johanna Lehtomaa (2022): *Apua, sukissani on lohikäärmeitä!*. Jyväskylä: Kumma-kustannus.

Apua, sukissani on lohikäärmeitä! Kertoo aistiyliherkkyyksistä kärsivän päiväkotikäisen Kaikun arjesta. Kirja on jaettu aistiyliherkkyyksien mukaan useampaan tarinaan. Tarinat käsittelevät tunto-, maku- ja kuuloaistin yliherkkyyttä.

Larchez, Michelle & Treiber, Francis (2002): *Ystäväni Aapo, jolla on autismi*. suom. Hannele Parviainen. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Ystäväni Aapo, jolla on autismi on kertomus, jossa autismia tarkastellaan ystävän näkökulmasta. Kirjan minäkertoja on Aapon isoveljen koulukaveri ja molempien ystävä, ja kirja kertoo kolmikon vapaa-ajanvietosta.

Niemelä, Reetta & Shimatsuka, Eri (2022): *Kettu ja hiljaisuus*. Keuruu: Otava.

Kettu ja hiljaisuus kertoo kuuloaistin yliherkkyydestä kärsivästä ketusta, joka koittaa löytää keinoja selvitäkseen hälyisässä kotimetsässään. Tarinassa seikkailee myös muita metsän eläimiä, kuten avulias Otso, jolta kettu saa hyviä vinkkejä hiljaisuuden löytämiseen.

Robbins, Rose, 2019. *Minä ja minun siskoni*. suom. Terhi Leskinen. Karkkila: Kustannus-Mäkelä Oy.

Minä ja minun siskoni tarkastelee autistisen lapsen arkea hänen sisaruksensa näkökulmasta. Kirja on helppolukuinen kuvakirja.

Robbins, Rose (2020): *Puhuminen ei ole minun juttuni!*. suom. Terhi Leskinen. Karkkila: Kustannus-Mäkelä Oy.

Kirja on jatko-osa *Minä ja minun siskoni* -kirjalle. Tarina kerrotaan autistisen, puhumattoman sisaren näkökulmasta. Se keskittyy hänen arkeensa yhdessä veljensä ja äitinsä kanssa. Sisaren ajattelua kuvataan puhekuplilla. Kirja tarjoaa näkökulmia autismin värittämästä arjesta.

Vilja, Maria (2022): *Näkymätön reppu*. Hämeenlinna: Karisto.

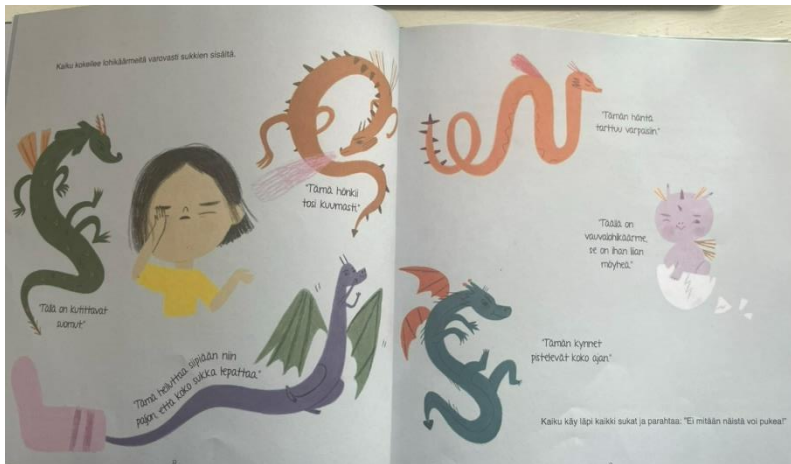
Näkymättömän repun päähenkilö Rosali on päiväkotikäinen ja kärsii aistiyliherkkyyksistä. Rosalilla on aina selässään näkymätön reppu, jonne hän laittaa kaiken kokemansa. Joskus Rosalin reppu muuttuu niin painavaksi, että sen kanssa eläminen hankaloituu.

Vilja, Maria (2023): *Villikissareppu*. Hämeenlinna: Karisto.

Näkymättömän repun jatko-osassa *Villikissarepussa* seikkailee sarjan aiemmasta teoksesta tuttu päähenkilö Rosali, tämän possuystävä sekä Rosalin isä. Tarinassa kuvataan näkymättömän repun avulla useiden aistiyliherkkyyksien aiheuttamaa aistikuormaa ja sen aiheuttaman fyysisen oireilun helpottamista. Rosalin elämässä tapahtuu suuria, kuormittavia muutoksia, joiden käsittelemistä kirjassa pääsee seuraamaan.

Liite 3. Tutkimusaineistosta otetut kuvat

kuva 1

kuva 2

kuva 3

kuva 4

kuva 5

kuva 6

kuva 7

kuva 8

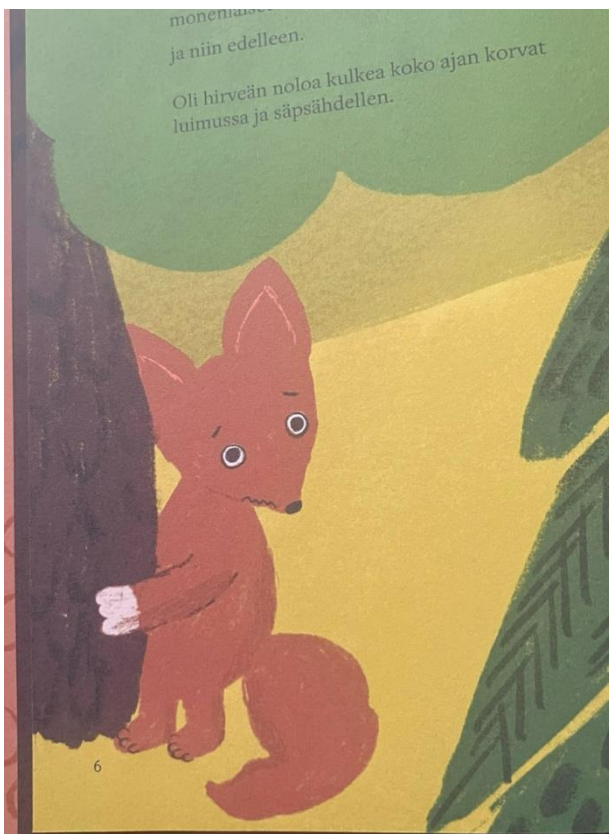
kuva 9

kuva 10

kuva 11

kuva 12

kuva 13

kuva 17

kuva 18

kuva 19

kuva 20

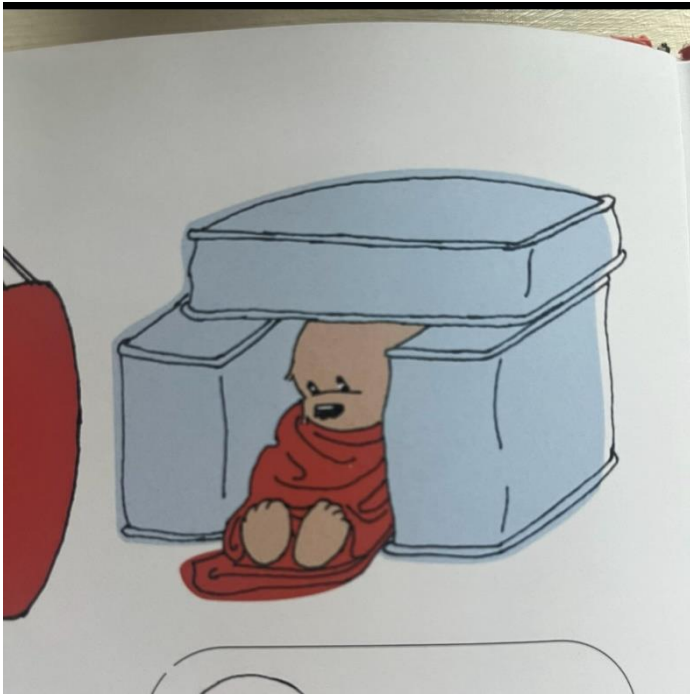
kuva 21

kuva 22

kuva 23

kuva 24

kuva 25

kuva 26

kuva 27

kuva 28

